

que saeculo populis commendatum fuerit , ut se ad Nata
lis Domini Festum pararent. Extant de hoc arguento
Sermones duo S. Maximi Taurinensis Episcopi , quibus
tempus istud designatur pro disponendis animis ad Jesu
Christi Natale. Praeter Conciones tempore Adventus ha
beri solitas , iam et alia pietatis opera peragebantur , vi
sumque illud tempus fuit olim quaedam Natalis Domini
ci Quadragesima. Insuper non unum erat Adventus init
ium , quum a quibusdam duceretur a S. Martini Festo ,
a quibusdam vero Kalendis Decembris. Romae antiquus
mos suit ieunandi in Adventu , testemque eius rei habe
mus Nicolaum I. Pontificem Maximum , qui in celebri
sua ad Bulgarorum Consulta Epistola , tradens eisdem re
cens in Ecclesiam cooptatis leges moresque Catholicae
Ecclesiae , cap. IV. quatuor Quadragesimarum meminit ,
quarum una Adventus fuit vetustissima in Ecclesia Ro
mana.

II. Juxta veterem Ecclesiae Romanae disciplinam ,
quinque erant Dominicae Adventus , ut in Sacramentario
S. Gregorii Papae I. atque in veteribus Lectionariis ad
notatum est. At vero licet in nonnullis Ecclesiis , sex , et
in aliquibus quinque celebrarentur Dominicae Adventus ,
contractum iam fuit postea hoc tempus ad quatuor heb
domadas , uti docet Grancolas in *Commentario ad Breviarium Romanum* , Lib. II. cap. IV. Quidquid sit , non des
unt antiqui Scriptores , qui tantum quatuor Dominicar
um Adventus meminere , easque Romanus Ordo XI.
memorat , atque etiam Libri Missales , et varii antiqui
Auctores consentiunt , inter quos Berno Augiensis. In
Sacrificiis et Officiis divinis Adventus Domini quadrage
simae rationem olim habebat. Hinc omnia laetitiae can
tica suppressa , vestes sacrae quae exultationem et gau
dium redolent , depositae , color in iis qui luctum et moe
rorem repraesentet assumptus. Eadem ratione prosae seu
sequentiae , quas in signum laetitiae ante Evangelium
decantari usus obtinuit , toto Adventus tempore retice
bantur. Ad maiorem etiam tristitiae demonstrationem
nonnullae Ecclesiae in Adventu colorem nigrum in sa

cris vestibus usurpabant. Quidam etiam haud secus ac
in Quadragesima imagines et capsas velabant , atque is
ritus peculiaris fuisse videtur Canonicorum Regularium ,
reperiturque praescriptus in antiquis consuetudinibus
S. Rusi.

CAPUT XIX.

De vigilia et festo Nativitatis Domini.

I. Pia aequa , ac vetus est illa Ecclesiae consuetudo ,
ut praecipuas Solemnitates , Sanctorumque Festivitates
vigiliis , ac ieuniis praeveniat. Inter praecipuas vero ce
lebritates , quas maiores nostri tum in Oriente tum in Oc
cidenti ieunio , ac Vigilia praevenire consueverunt , pri
mum fere semper locum obtinuit Nativitatis Domini no
stri Jesu Christi. Perducabant vero ieunium ad horam
usque Vesperarum; celebratoque Officio , quisque domum
suam abibat , ubi sumpto cibo , aliquanto tempore quie
sebant , atque inde in Ecclesiam ad Officium reliquo no
ctis tempore cantandum , redibant. Circum Officium huius
vigiliae varia lectu digna notant Grancolas , in *Breviarium Romanum* , cap. XIII; et Martenius , de antiqua Ecclesiae
disciplina in divinis celebrandis officiis , cap. XI. ut omittam
Durandum , aliasque vetustiores Scriptores , qui et de Of
ficio huius diei scripsere. Solemnis Martyrologii lectio ,
quae ad Primam fit , atque mos genua flectendi , dum Je
su Christi ortus annuntiatur in Concordia Regularum
S. Dunstani occurrit. Mos erat maiorum solemnitatum
Martyrologium legere in Capitulo , atque humi se ster
nere , dum illae annuntiabantur. In nonnullis Ecclesiis
Archidiaconus cappa serica indutus pulpitum ascendebat
cum pompa , incenso , et luminibus , ad Jesu Christi Na
tivitatem annuntiandam , atque interea maior campana
pulsabatur. In quibusdam Ecclesiis generalis absolutio
ante Missam dabatur , quemadmodum siebat feria quinta
maioris hebdomadae , cum poenitentes reconciliabantur.
Plures olim dictas fuisse in hac Missa Prophetias , non

obscure innuit Ordinarium Cabilonense. Et Martenius addit, in quibusdam antiquis Missalibus Ecclesiae Gallicaneae in ipsa vigilia Nativitatis Christi, ante Epistolam praemitti unicaam prophetiam. Apud Monachos duplex fuit in Vigilia Nativitatis Domini Missa, matutinalis et maior.

II. Ritus, quibus olim Officium nocturnum Nativitatis celebrabatur, varii pro regionum pietate suere, longumque esset eos recensere. Juxta antiquum morem, quem hodieque observant variae Ecclesiae, media nocte incipiebat Officium, ob illam scilicet opinionem, quam alias docti viri tueruntur, Christum scilicet media nocte ex intemeratae Virginis utero prodiisse in Iucem. Observat Durandus in suo *Rationali* Lib. IV. cap. XIII. ubi enarrat Officium Natalis Domini, suo aevo, idest saeculo XIII quo ipse floruit, in quibusdam locis ante Nocturnos preparari, ac poni super altare consueuisse tres pannos, et in singulis Nocturnis amoveri: Primus, inquit, niger pro tempore ante Legem; secundus albus pro tempore revelationis; tertius rubeus pro tempore gratiae propter dilectionem sponsae candidae, et rubicundae. Eiusdem moris iam ante Durandum meminit in sua Divinorum Officiorum Explicatione Beletus, cap. LXIX. Alio modo factam ad singulos Nocturnos huiusmodi colorum mutationem in Ecclesia Narbonensi, docet eius Ms. Ordinariu[m].

III. Inter maiores Ecclesiae celebritates suum semper habuit locum ab ipso nascentis Ecclesiae exordio sacra-tissimum Natalis Christi Festum. In signando die Natalis Domini varias fuisse Orientalium opiniones, constat ex Clemente Alexandrino Hom. 1., qui illas recenset; at communior ea videtur fuisse, quae Christum die VI. Januarii natum statuit. Hac die solemnitatem Nativitatis Dominicæ celebrabant tum Ecclesiae Aegypti, referente Cassiano Collat. X. cap. 11. tum Cypriae teste Epiphanius Exposit. Fidei XXII., tum Antiochenæ, ceteraque Orientales, uti indicat Chrysostomus; ac tandem Hierosolymitana, et Palaestinae, ut pluribus demonstrat Co-

telerius. At contra Ecclesiae Latinae, Africanae, atque etiam Graecorum ceterae semper pro die XXV. decembris steterunt; uti Hieronymus, Augustinus, Cassianus ipse, Nazianzenus, Basilius, aliqui perspicue tradunt: quinimmo Ecclesiae Orientales exēnente saeculo IV. ab Occidentalibus edoctae, in eamdem XXV. decembris diem natalis Christi Domini solemnitatem fixere. Quod vero fideles maxima cum veneratione hoc festum celebrarint, patet ex Chrysostomo Homil. XXXI. de Philogonio. Festi huius Officium omni aevo celeberrimum fuit. Romae duo Matutina recitabantur; prius initio noctis sine *Domine labia*, et sine invitatorio. Post noctis medium iterum maiori cum celebritate Matutinum dicebatur, cum invitatorio, et *Psalam Venite*.

IV. Festo die Natalis Christi tres ex antiqua Romanae Ecclesiae traditione celebrari Missas, constat ex vetustissimis Gelasiano, et Gregoriano Sacramentariis, et ex ipsomet S. Gregorio, qui Homilia VIII. in Evangelia expresse eius antiqui ritus meminit his plane verbis: *Quia largiente Domino Missarum solemnia ter hodie celebraturi sumus*. Ritus celebrandarum trium Missarum hac die, praeter varios Rituales, ac Pontificales antiquos Codices, prisci etiam complures Scriptores meminere. Hora primae Missae ad galli cantum in variis Ordinariis signata est. In Sacramentario S. Gregorii per Pamelium edito praecise signatur media nox, *Media nocte Statio ad S. Mariam Maiorem*. Ita etiam signata est apud Rupertum, Durandum, aliasque Auctores, mediae noctis tempore, unde nomen retinuit, mediaeque noctis Missa appellata est. In Missa mediae noctis cantabatur *Gloria in excelsis* solemniter: in quibusdam Ecclesiis dicebatur graece, et genuflectebantur ad illa verba: *Et in terra pax hominibus*. Micrologus observat, in fine huius Missae non dici consueuisse *Ite missa est*, sed *Benedicamus*, quia dicebantur Laudes post Missam. Secunda Missa inscribitur; secunda Missa in aurora, nec dici debebat nisi sub lucis ortum, propter introitum *Lux fulgebit*. Cluniaci id exacte servabant, ut maxima solemnitate Laudes dicerentur,

iisque completis summo mane, secunda Missa inchoatur. Commemoratio S. Anastasiae, quae Urbis tantum Romae propria erat ad ceteras omnes Ecclesias transiit, postquam Missale Romanum invectum est, quod etiam nunc observatur. Tertia, quae est Missa diei, fuit semper solemnior ceteris harum Missarum. Cuique erat Praefatio propria. *Quia per incarnati ad tertiam spectat.* In quibusdam Ecclesiis pro Evangelio tertiae Missae dicebatur, *Missus est*, in quibusdam *Pastores ad invicem.* Tres Christi Domini ortus ternis hisce indicari Missis docet Pouget Inst. Catholicarum tom. 1. pag. 814. primum ab aeterno in sinu Patris; in tempore alterum in utero Virginis; tertium denique in Justorum animis, in quibus inascitur, et habitat per Fidem. Exploratum est, vetustissimis temporibus, ut alibi diximus plures, ab eodem Sacerdote Missas celebrari in aliquibus solemnitatibus consuevisse. Cum itaque mos esset, ut ab eodem Sacerdote in aliquibus solemnitatibus eodem die plures Missae celebarentur, nonnemo existimavit trium in Natali Christi die celebrandarum Missarum morem vetustae disciplinae vestigium esse. Notatum reperimus in Ordinibus Romanis, Summum Pontificem in Natali Christi die tres celebrare solitum Missas, primam in Basilica Liberiana; alteram in S. Anastasiae aede, tertiam denique in Vaticana Basilica. In Occidentalem Ecclesiam fuit inducta consuetudo, ut Natali Domini die Mysterium reprezentaretur Infantis Jesu in praesepio, Gorius piae huius consuetudinis originem ad saeculum referit decimum tertium, cum S. Franciscus Praesepi aedificavit in Sylva Graecii.

DE FESTIS BEATISSIMAE VIRGINIS ET SANCTORUM.

CAPUT I.

De festo Purificationis Beatissimae Virginis.

I. Variis nominibus dictam fuisse hanc celebritatem, scite notat Joannes Belethus, qui vixit XII. saeculo, in sua divinorum officiorum explicatione, cap. LXXXI. Dicitur enim, ut idem inquit, vel *Purificatio B. Mariae*, vel *Candelaria*, vel *ὑπαγνη Domini*. *Purificatio Beatae Mariae* appellatur, quoniam illo die, qui est quadragesimus a Natali Domini, venit ad Templum Virgo Maria secundum consuetudinem Legis, ut purificaretur, non quod immunda esset, sed propter partum, more aliarum mulierum. Voluit tamen Legis consuetudinem observare, quoniam non venit Christus Legem solvere, sed adimplere. *Candelaria* ob processionem peragi solitam illa die. Vocatur insuper graeco vocabulo *ὑπαγνη*, quod latine *obviatio* dici potest; *ὑπαγνη* enim grecce *obviare* dicitur. Proinde haec festivitas tali vocabulo notatur, quia, cum Dominus hodie in Templum a parentibus fuisset delatus, a Sanctis quos plurimos tunc temporis Hierosolymis fuisse non dubium est, ei obviari credimus. Haec ex libris Liturgicis vetustissimis. Sacramentarium Gelasianum pag. 145 hoc festum ita enunciat: *In purificazione Sanctae Mariae.* Sacramentarium Gregorianum: *Hypante ad Sanctam Mariam.* Antiphonarius Carnotensis: *Natalis S. Simeonis.* In Antiphonario Pamelii, Angeli Rocchae, et in nova editione operum S. Gregorii habetur hac die Antiphona *Angelicae salutationi similiis*, graece et latine.